

РЕФЛЕКСИВНО-ОЦІННІ МЕТОДИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Гельбак Анжела Миколаївна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних
дисциплін факультету № 1
Донецький державний університет внутрішніх справ

Сучасні реалії українського суспільства вимагають від працівників органів внутрішніх справ не лише ґрунтовних юридичних знань, а й озброєння поліцейських глибокими психологічними знаннями. Невід'ємною складовою професійної психологічної підготовки поліцейського має стати рефлексія, як показник психологічної свідомості правоохоронців.

Проблема феномену рефлексії є однією з провідних тем сучасної психології, розглядається в контексті науково-природничих досліджень вищих пізнавальних процесів і процесів цілепокладання. Аналіз наукових джерел свідчить, що існує достатня роз'єднаність підходів до розуміння сутності цього феномена, його функцій і умов розвитку, що не дає можливості цілісно оцінити структурну організацію рефлексії. Крім того, джерелом принципів утруднень теоретичного осмислення рефлексії виступає слабка розробленість власне методичних аспектів цієї проблеми, недостатність емпіричних і експериментальних методів її вивчення [3, с. 118].

Філософський словник трактує рефлексію як «зворотне звернення», процес самопізнання суб'єктом психічних актів та станів, форму теоретичної діяльності людини, спрямованої на осмислення власних дій та їх законів [5, с. 113]. Загалом, це пізнавальний процес, який спрямований на аналіз, розуміння й усвідомлення людиною свого унікального Я, через осмислення власних дій, поведінки, досвіду, різних емоційних станів, почуттів, здібностей, особливостей характеру, своїх устремлінь та прагнень, призначення та життєвих завдань тощо.

У педагогіку поняття «рефлексії» активно ввійшло лише в останнє десятиліття, а тому ще не одержало достатнього наукового розвитку. Проте вже відомі концепції вітчизняних дослідників, що вказує на зростання інтересу педагогічної науки до феномену рефлексії в контексті саморозвитку фахівців різних професій. Інтерес науковців до феномена професійної рефлексії визначається останнім часом у педагогічному (О. Мірошник, М. Романова) і психолого-акмеологічному (О. Сорокіна, О. Шевцова) напрямках [3, с. 118]. Аналіз літератури з окресленої проблеми свідчить про те, що вивчення рефлексії як детермінанти особистісної зрілості правоохоронців не було об'єктом спеціальних досліджень. Відтак, метою статті є обґрунтування ролі рефлексивно-оцінного методу в професійному становленні працівника і працівниці поліції.

На думку О. Сорокіної та О. Шевцової, професійна рефлексія дуже тісно пов'язана з процесом професійного становлення, перші етапи якого припадають саме на період фахової підготовки студентів, що є сенситивним для професійного самовизначення особистості, для формування уявлень про життєві та професійні перспективи, усвідомлення відповідальності за своє життя, зокрема у професійному аспекті [3, с. 119].

Узагальнений науковий аналіз дозволив виокремити такі рівні професійної рефлексії [2, с. 106]:

1) репродуктивний – здатність представити послідовність своїх професійних дій, оцінити актуальність і складність виробничих проблем;

2) аналітичний рівень характеризується умінням аналізу власної професійної діяльності у відповідності до засвоєного алгоритму; адекватного використання найбільш відомих категорій та понять; здійснення цілеспрямованого спостереження професійних явищ і об'єктів; об'єктивного оцінювання власної діяльності тощо;

3) прогностичний – майбутній фахівець демонструє здатність самостійно виокремити і сформулювати виробничу проблему, адекватно оцінити її актуальність та складність; уміння дібрати методику аналізу виробничого процесу; визначати шляхи, засоби і методи своєї професійної діяльності, прогножуючи її можливі результати;

4) конструктивний – здатність виокремлювати соціальні і загальнокультурні смисли і сенси своєї професійної діяльності.

Готовність до професії виявляється у єдності основних компонентів: мотиваційного, когнітивного, операційного й оцінно-рефлексивного. Ефективне формування оцінно-рефлексивного компонента можливе тільки за внутрішньої активності майбутніх фахівців, що спрямована на самоконтроль, самопізнання, саморозвиток, та самовдосконалення особистості. Формування оцінно-рефлексивного компонента у курсантів є тривалим процесом, систематичним, неперервним.

Оцінно-рефлексійний компонент готовності майбутнього працівника поліції можна розглядати як стан спрямованості його особистості на усвідомлення своєї професійної діяльності і самого себе як її суб'єкта. Даний компонент сприяє росту професіоналізму й проявляється у здібності до постійного особистісного і професійного самовдосконалення та зростання на основі психологічних механізмів самоаналізу, саморегуляції, самооцінки й самоконтролю [1, с. 25].

Критеріями оцінно-рефлексивної діяльності можуть слугувати: особистісна і пізнавальна активність майбутніх поліцейських; сформованість способів і прийомів рефлексії; ступінь розвиненості мотивації до самопізнання і самореалізації у процесі професійної підготовки.

Методика організації оцінно-рефлексивної діяльності може бути представлена в наступному вигляді [4, с. 44].

1. Зупинка. Припинення змістовної діяльності в ситуації, пов'язаній з завершенням засобів її вирішення (виконання вправи, аналіз кейсу, або завершується, або тимчасово припиняється). Проблемно-конфліктна ситуація